МАКІЇВСЬКА МІСЬКА РАДА
УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ МАКІЇВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
МАКІЇВСЬКИЙ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР
Макіївська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 83

«СОНЯЧНІ ПРОМІНЧИКИ ТОЛЕРЕНТНОСТІ У ТВОРАХ ДЛЯ ДІТЕЙ В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО»

ПРОЕКТ

Баранова Антоніна Василівна
вчитель початкових класів

2012

Назва проекту:

Сонячні промінчики толерантності у творах для дітей В.О.Сухомлинського

Виконавці проекту:

вчитель початкових класів МЗШ І-ІІІ ступенів № 83 Баранова Антоніна Василівна

Партнери проекту:

Адміністрація МЗШ І-ІІІ ступенів № 83

Координатор проекту:

Директор МЗШ І-ІІІ ступенів № 83

Тривалість проекту:

4 тижні

Класифікація проекту: творчо-дослідницький

За змістом проектування: монопредметний

За метою проектування: поточний.

Обґрунтування проекту:

ХХІ століття для України можна вважати часом «великих потрясінь», що, зруйнувавши усталені цінності, приніс у суспільне та особисте життя багатьох людей ілюзію свободи. Сучасна дійсність має два образи: шляхетний і неприйнятний.

Основні риси і тенденції сучасного стану і розвитку нашого суспільства – це, з одного боку, становлення демократичних цінностей життя, стимулювання ініціативи, орієнтація на толерантність у різноманітних сферах життєдіяльності. З іншого – економічний хаос і, як наслідок, – безробіття, інфляція; соціальне розшарування суспільства; нівеляція моральних орієнтирів, зниження ролі культурних цінностей.

В таких важких умовах, закономірно, загостюється проблема стосунків між людьми, а тому проблема толерантності набуває особливої актуальності.

Пошук конкретних прийомів, принципів, підходів з цілеспрямованої організації виховання толерантності стає одним із найважливіших завдань.

Толерантність визначається нами як поважне ставлення до чужої думки, лояльність в оцінці вчинків і поведінки інших людей, готовність до розуміння і співпраці у вирішенні питань міжособистісної, групової і міжнаціональної взаємодії.

Інформація про організацію

Макіївська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 83 Макіївської міської ради

МЗШ І-ІІІ ступенів № 83 заснована у **1953** році.

Статус україномовної школи отримала у 1999 році (рішення від 25.08.99 № 158)

Проектна потужність розрахована на 350 учнів.

Кількість учнів на 01.09.2011р. - 220

Директор школи – Круковська Марина Павлівна

Заступник директора з навчальної роботи – Справникова Тетяна Олексіївна

Заступник директора з виховної роботи – Лукашенко Валентина Володимирівна

Адреса МЗОШ І – ІІІ ступенів № 83:

М. Макіївка – 44, вул. 40 років Жовтня, 10

Телефон : 095-504-68-96

Email: myschool83@mail.ru

Опис проблеми

Слово «толерантність» - сьогодні одне з найпопулярніших, найуживаніших у світі. У нашому суспільстві все частіше з'являється воно у лексиці державних, громадських, культурних діячів, журналістів – усіх тих, хто причетний до процесу демократичних перетворень. Воно як пароль, який свідчить про належність його носія до кола людей з сучасними поглядами на життя та міжособистісні стосунки.

Для України, як багатонаціональної держави з розмаїттям культур і релігій, питання терпимості, етичності, гуманістичного виховання стають чи не головним чинником внутрішньої стабільності країни.

Толерантні засади у відносинах між людьми є основою збереження і прогресу демократичного суспільства є основою всебічного розвитку людини.

Серед учнів другого класу МЗШ І-ІІІ ступенів № 83 було проведено анкетування «Чи вихована ти дитина» (додаток А)

Аналіз з результатів анкетування показав, що тільки двох учнів можна назвати прекрасною дитиною своїх батьків. Ці діти на 100% виконали тест.

Більшість дітей мають змогу виправити ситуацію, покращити своє відношення до членів своєї родини, стати добрішими, уважнішими до рідних і близьких.

Під час планування виховної роботи з учнями вчителем будуть враховані результати тестування. Викликає занепокоєння факт, що мала кількість дітей знають дату народження рідних. Вони поздоровляють всіх членів сім'ї в цей день, але в яку саму календарну дату це роблять, не пам'ятають, хоча свій день народження знають всі діти класу. Результати тестування демонструють, що 5 дітей не беруть участі в колективній роботі родини, тільки сім із сімнадцяти знають потреби батьків.

Висновки

Як бачимо, постала потреба у тому, щоб

- систематизувати та упорядкувати знання учнів про моральні якості людини;
- культивувати найкращі риси української ментальності: тісний родинний зв'язок, любов і повага до батьків, людей похилого віку, милосердя, чуйність;
- збагатити знання учнів новими проявами толерантної поведінки через вивчення творів для дітей В.О.Сухомлинського.

Цей проект передбачає підготовку інструментарію розвитку в учнів уміння відчувати емоції, настрій, почуття, бажання оточуючих; аналізувати та оцінювати поведінку дійових осіб творів, розмірковувати на тему моралі, спираючись на власний досвід.

Проект спрямований на розкриття учням змісту поняття «толерантність» як головного принципу людського буття – любові до ближнього; виховання благородних почуттів поваги людської гідності, душевної чуйності, родинних зв'язків, почуття дружби, товаришування на основі творів для дітей В.О.Сухомлинського.

Мета проекту

Визначити, систематизувати, упорядкувати знання учнів про моральні якості людини, культивування найкращих рис української ментальності: тісний родинний зв'язок, любов і повага до батьків, людей похилого віку, милосердя, чуйність, збагачення знань учнів новими проявами толерантної поведінки через вивчення творів для дітей В.О.Сухомлинського.

Цілі проекту

1. Збагатити знання учнів новими проявами толерантної поведінки.
2. Ознайомити з новими творами В.О. Сухомлинського.
3. Надати учнями можливість проявити свої творчі здібності у написанні казок.
4. Простежити вплив літературних героїв на формування толерантної поведінки учнів.
5. Культивувати найкращі риси української ментальності: тісні родинні зв'язки, любов і повагу до батьків та людей похилого віку, милосердя, чуйність.
6. Набуття учнями високих моральних якостей.

Очікувані результати

довготривалі :

1.Створення системи знань учнів про моральні якості людини.

2. Культивування найкращих рис української ментальності: тісний родинний зв'язок, любов і повагу до батьків, людей похилого віку, милосердя, чуйність.

3. Збагачення знань учнів новими проявами толерантної поведінки через вивчення творів для дітей В.О.Сухомлинського.

короткотривалі :

1. Оформлення виставки книжок для дітей В.О.Сухомлинського (додаток 1)
2. Упорядкування тлумачного словника етичних понять (додаток 13)
3. Створення пам'ятки поведінки та поради з толерантності на кожен день (додатки 11,12).
4. Вивчення життєвого і творчого шляху В.О.Сухомлинського (додатки 2, 4-10)
5. Виготовлення ілюстрацій до творів для дітей В.О.Сухомлинського.

Моніторинг та оцінка

- Моніторинг розвитку моральних якостей учнів.

- Моніторинг прояву толерантної поведінки учнів в побуті.

Робочий план проекту

Що	Коли	Відповідальна	Стан
1. Провести анкетування - Чи вихована ти дитина?	1 –ий тиждень	Баранова А.В.	Виконано
2.Створення творчих груп - «Біографи» - «Пошуковці» - «Дослідники» - «Лінгвісти» - «Фольклористи» - «Порадники»	2 –ий тиждень	Баранова А.В.	Виконано
3.Організування роботи у творчих групах 3.1. «Біографи» - підготовка інформації із життя та творчості В.О. Сухомлинського;	3 – ій тиждень	Баранова А.В.	В процесі виконання проекту
3.2. «Пошуковці» - добірка нових творів В.О.Сухомлинського для дітей в шкільній та домашніх бібліотеках та підготовка виставки книжок та ілюстрацій;	3 – ій тиждень	лідер групи	В процесі виконання проекту
3.3. «Дослідники» - дослідження прояву толерантної поведінки в повсякденному житті класу;	3 – ій тиждень	лідер групи	В процесі виконання проекту
3.4. «Лінгвісти» - складання словничка з етичних понять;	3 – ій тиждень	лідер групи	В процесі виконання проекту
3.5. «Фольклористи» - добирання прислів'їв на задану тему;	3 – ій тиждень	лідер групи	В процесі виконання проекту
3.6. «Порадники» - складання для товаришів порад з етичних питань, заготовка пам'яток.	3 – ій тиждень	лідер групи	В процесі виконання проекту
8.Організація і проведення уроку з позакласного читання «Сонячні промінчики толерантності у творах для дітей В.О.Сухомлинського»	4 –ий тиждень	Баранова А.В.	В процесі виконання проекту

Л І Т Е Р А Т У Р А

1. Декларація принципів толерантності: затверджена резолюцією 5.61 Генеральної конференції ЮНЕСКО від 16 листопада 1995 р. // Освіта України.-2003.-№83.-С.4.

2. Конвенция о правах инвалидов: резолюция Генеральной Ассамблеи ООН № 61/106, принята на 61 сессии ГА ООН; пер. с англ./ Организация Объединённых Наций.- К.: Представительство ООН в Украине, 2007.-40 с.

3. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. - К.: Українська Правнича Фундація: Право, 1995.- 20 с.- (Міжнародні документи ООН з питань прав людини).

4. Конвенція про права дитини.-К.: Українська Правнича Фундація: Право, 1995.- 32 с.

14. Вишневська Л. Деякі аспекти методології толерантності/ Л. Вишневська // Рідна школа. - 2003. - № 4. - С.43- 45.

5. Від культури війни - до культури миру: [Толерантність - потреба сьогодення, сутність поняття, виховання її, аналоги слова "толерантність" у різних мовах] // Науковий світ. - 2007. - № 1. - С.15-16.

6. В.Сухомлинський «Спляча книга». Бібліотека – затишний дім для зустрічі читача з книгою.

7. В.Сухомлинський «Цікава книга природи»

8. В.Сухомлинський «Как воспитывать настоящего человека» Издательство «Радянська школа», Киев-1975

9. В.Сухомлинський «Сердце отдаю детям» Издательство «Радянська школа», Киев-1976

Додаток А

Результати тестування учнів 2 класу МЗШ І-ІІІ ст. № 83

«Чи вихована ти дитина?»

Питання	кіл-сть поз. від	%
1. Якщо Вам доводилось випадково затриматись у школі, на прогулянці, чи повідомляєте Ви про це батьків (запискою, по телефону, через товаришів)?	15	88%
2. Відкладіть на хвилинку книжку й огляньте кватиру не своїми, а маминими очима. Чи немає в кімнатах речей, які не на місці?	12	70,5%
3. Чи можете Ви відразу, нікуди не глянувши, назвати дати народження батьків, бабусі чи дідусі, братів і сестер?	2	11,7%
4. Свої потреби (купити ковзани, м'яч, велосипед, джинси) Ви, мабуть, знаєте добре. А чи відомо Вам, яка річ конче необхідна мамі чи батькові і коли вони збираються придбати її?	15	88%
5. Чи буває так, що, крім маминого доручення, Ви виконуєте ще яку-небудь роботу «від себе», за власною ініціативою (наприклад, Вас попросили протерти підлогу в коридорі, а Ви ще охайно прибрали й почистили своє взуття)?	7	41%
6. Мама пригощає Вас апельсином, шоколадом. Чи завжди Ви перевіряєте, чи залишилось щось смачне дорослим? Чи, може, Ви дійсно вірите, що дорослі не люблять солодкого?	17	100%
7. У батьків видався вільний вечір. Вони збираються в гості чи в кіно. Чи висловлюєте Ви своє бажання, щоб вони залишилися вдома (просите їх не йти, вимагаєте, щоб взяли з собою, говорите, що Вам страшно залишатися, чи може, мовчки сидите із незадоволеним обличчям)?	7	41%
8. У Вас вдома дорослі гості. Чи доводиться рідним нагадувати Вам, що треба зайнятися якоюсь тихою справою, не втручатися в їх розмови?	15	88%
9. Чи соромитесь Ви вдома, в гостях, в музеї подати мамі пальто або проявити інші знаки уваги?	17	100%

Додаток Б

Розробка уроку позакласного читання «Сонячні промінчики толерантності у творах для дітей В.О.Сухомлинського»

МЕТА: На основі творів для дітей В.О.Сухомлинського розкрити учнями зміст поняття «толерантність» як головного принципу людського буття – любові до ближнього.

Виховувати благородні почуття: поваги людської гідності, душевної чуйності, родинних зв'язків, почуття дружби, товаришування.

Розвивати вміння відчувати емоції, настрій, почуття, бажання оточуючих.

Вчити аналізувати та оцінювати поведінку дійових осіб творів, розмірковувати на тему моралі, спираючись на власний досвід.

збагачувати словниковий запас, розвивати мову, творчі здібності дітей.

ПРОБЛЕМА: Вчити дітей відрізняти хороше, красиве, добре, гарне від злого, поганого, огидного.

ОБЛАДНАННЯ: портрет В.О.Сухомлинського, виставка його книжок для дітей, ілюстрації до творів Сухомлинського, тлумачні словники, пам'ятник, таблиці, великий малюнок «Сонечко з промінцями толерантності» на таблиці, кольорові смужки, малюнки сонечка на картки у кожного учня.

Заздалегідь сформувати творчі групи, які працюватимусь у різних напрямках.

ДЕВІЗ УРОКУ. Сонце – це світло, Сонце – тепло. Сонце усього життя – джерело.

ХІД УРОКУ

1. **Організаційна частина.**

Я вітаю сонечко: «Здрастуй, золоте!»

Я вітаю землю, хай вона цвіте.

Щиро вас вітаю, люба дітвора,

Зичу вам натхнення, зичу вам добра.

2. **Повідомлення теми і мети уроку.**

Сьогодні ми з вами продовжимо знайомитись із творами для дітей В.О.Сухомлинського за темою «Сонячні промінчики толерантності». Про свою роботу та здобутки звітуватимуть наші творчі групи «Біографи», «Пошуковці», «Дослідники», «Лінгвісти», «Фольклористи», «Порадники».

3. **Мотивація навчальної діяльності та визначення провідної проблеми.**

Прочитайте девіз уроку.

- Що ви відчули від цих сонячних слів?

- А яке слово написано на сонечку? (Толерантність)

- Чому Сонечко асоціюється зі словом толерантність?

- Це тому, що сонячне тепло і світло обігріває все живе на землі. Без сонечка неможливе життя, воно є джерелом життя. Так і толерантність є теплом і світлом для людини, джерелом людяності, джерелом формування моральних цінностей, без яких неможливе життя у суспільстві.

На уроках читання ми знайомились із творами В.О.Сухомлинського.

Які асоціації у вас викликає прізвище Сухомлинський .

Давайте нанесемо їх на промінчики сонечка.

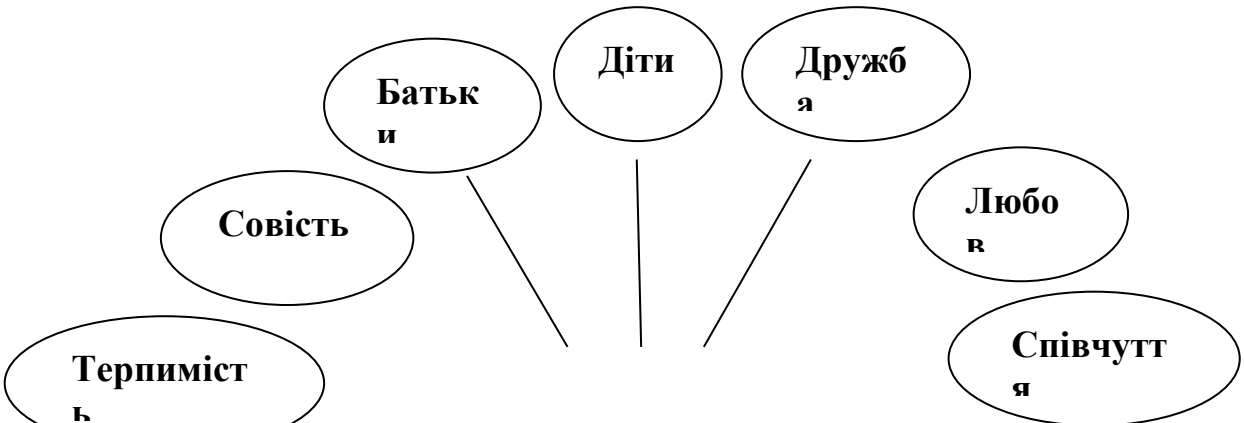

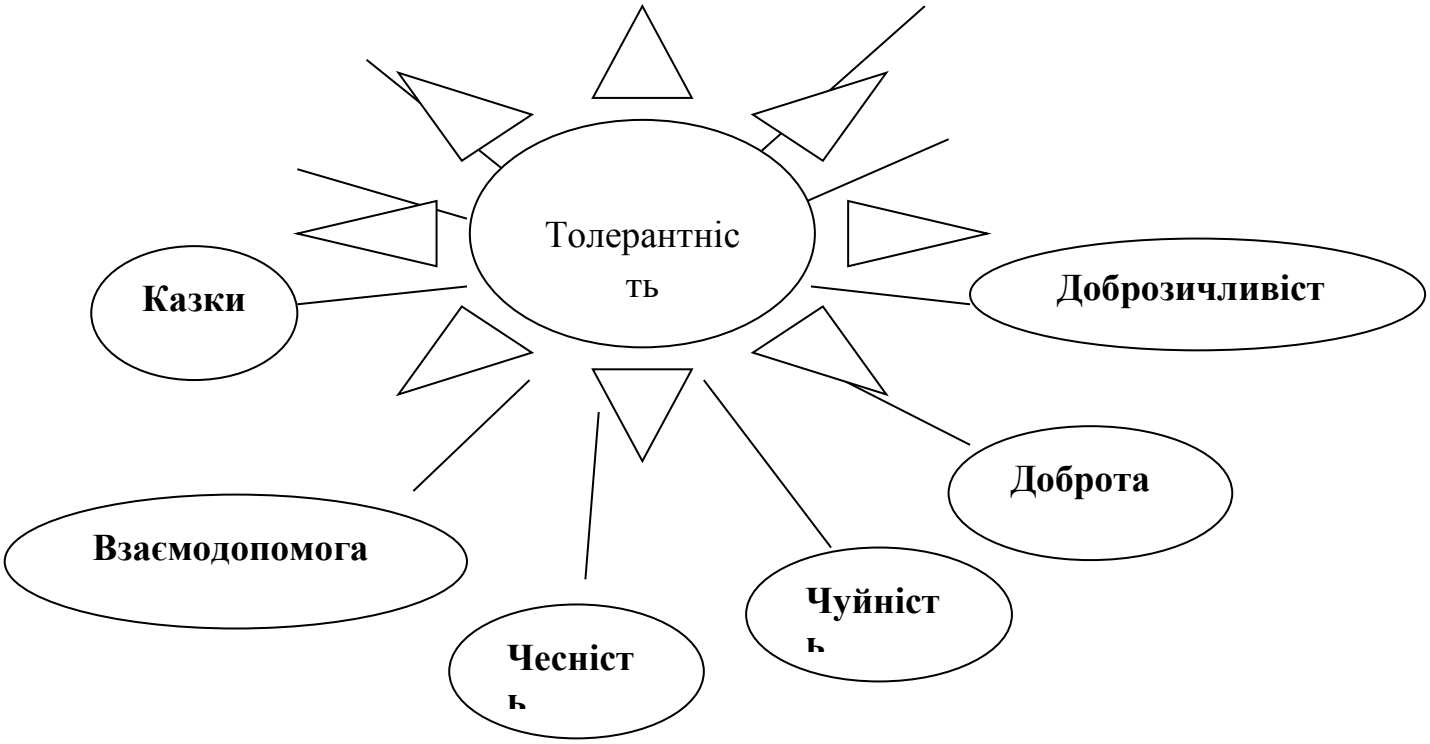

Якісь із цих промінчиків сьогодні назавжди увійдуть у ваші серденька і будуть все життя супроводжувати вас. Ви будете, як сонечко випромінювати до людей, природи любов, ласку, добро, світло, тепло.

4. **Постановка проблеми.**

– Усі діти хочуть зрости красивими, розумними, добрими. А для цього треба багато працювати над собою і навчитись відрізняти розумне, добре, красиве від дурного, злого, огидного.

- Нам допоможуть розібратися в цих поняттях казки і оповідання В.О.Сухомлинського. Учні із групи «Пошуковці» анонсують виставку книжок, ілюстрацій. (додаток 1)
- Учні із групи «Біографи» ознайомлять із новими фактами біографії В.О.Сухомлинського. («Біографи» розповідають нові цікаві факти) (додаток 2)

5. **Створення проблемної ситуації** (додаток 3)

- Група «Фольклористи» знайшла коротку формулу виховання толерантності, яку народ висловив у прислів'ї: «Перший крок до добра – не робити зла»
- Які слова-антоніми є головними в цьому прислів'ї? Добро і зло
  Зло –агресивне, жорстоке, огидне.
- За добро треба боротися, багато працювати. Люди дуже різні. Вам треба навчитись відрізняти справжніх людей, тих, на яких вам хотілося б бути схожими, від злих, навчитись бачити красиве і огидне.

6. **Читання оповідання «Красиве і огидне»** підготовленими учнями із групи «Пошуковці» (додаток 4)
   - що ж ми називаємо красивим, а що огидним?
   - заповнення на дошці таблиці «Красиве і огидне» (на основі прочитаного тексту)

Красиве	Огидне
гарні квіти слухняна дитина добра донечка робити людям добро повага до старших	безсердечність байдужість пустослів'я зло

7. **Робота в групах** (читання оповідання В.О.Сухомлинського)

   1 група. Оповідання «Байдужість» (додаток 5)

   Завдання:
   - підготуватись читати за особами.
   - подумати, що слід запозичити із таблиці «Красиве і огидне»
   - залучити у свої сонячні промінці із великого нашого «Сонечка» на дошці ті поняття, які є головними у тексті «Байдужість» або визначити нові.

- пояснити свій вибір.

2 група. Оповідання «Лісовий будиночок» (додаток 6)

Завдання:

- Визначити головне;
- Співвіднести головне в тексті з поняттями толерантності на промінцях «Сонечка»

3 група. Оповідання «Краплина води» (додаток 7)

- Про що думала бабуся?
- Чи підтверджує зміст цього оповідання те, що в житті є не тільки красиве, а й огидне?
- Назвіть красиве і огидне у цьому тексті.

1. Подумайте у чому найбільше виявляється людська краса? Чи є промінці у нашому «Сонечку», які називають ці якості?
2. Відповіді груп. Оцінка роботи груп.

8. Фізхвилинка.

Сонечко ясне встало,
Промінчики на Землю послало,
Потяглись до нього квіти,
Потяглись до нього діти,
Радісно заусміхались,
Із сонечком привітались.
Пташенятка прилетіли,
Крильцями затріпотіли,
Покружляли, поспівали
І до лісу полетіли.

9. Робота над оповіданням «Бабусин борщ» (додаток 8)

«Кероване читання з передбаченням»

- Уявіть собі, що ви письменники, і спробуйте скласти в групах продовження цієї казки. (Звітує командир групи).
- Прочитайте казочку до кінця. Чиї думки збігаються з авторськими?
- Як інакше можна назвати цю казочку?

Творчі вправи

а. «Послухай себе» (Покладіть праву долоньку на сердечко. В ньому є вже багато добрих почуттів. Яких? Кого ви найбільше любите? Як? Покажіть руками)

б) Словникове малювання «Весь світ я подарую мамі».

в) «Скільки коштує добре слово?» (Діти по черзі називають добрі слова і доходять висновку, що ці слова неоціненні)

г) Робота в парі «Візьму перо і спробую». Складання казочки «Зустріч з доброю і злою собачкою».

д) Інсценування оповідання «Важко бути людиною» (додаток 9)

Опрацювання оповідання «Він тільки живий, красивий» (додаток 10). Метод «Сенкан»

1. Прочитайте оповідання.
2. Метелик. Хто це?
3. Опис метелика (величезний, красивий)
4. Дії (сів, ворушить крилами, тріпочеться, вирватись не може, перестав тріпотіти, крильця висохли, розсипались).
5. Дії хлопчика (пришпилив, поклав на підвіконня)
6. Своє ставлення (Не можна нічого живого в природі нищити)
7. Співвіднесіть зміст тексту з проблемою, яку поставили на урок.(Не робити зла).

10. Звіт групи «Фольклористи» (додаток 3).

- Народ склав багато прислів'їв на тему «Толерантність». Багато з них ви знаєте. Щоб перевірити це, ми пропонуємо такі завдання:

  Гра «Початки - кінцівки»

Робиш добро – не кайся,…	… а добрі діла
Не одежа красить людину,…	… той і сам собі має
Хто людям добра бажає,…	…робиш зло, зла і сподівайся

Гра «Назвіть казкових героїв, яких можна назвати «Добрі», «Злі» і співвіднесіть їх дії із прислів'ям «Робиш добро – кайся, робиш зло, зла і сподівайся».

11. Звіт групи «Порадники». Робота в групах.

- Ми склали «Пам'ятки і поради з толерантної поведінки» (додаток 11,12) і пропонуємо вам обговорити їх в групах. Посперечайтеся з нами, якщо ви з чимось не згодні, і запропонуйте свої поради.

12. Звіт групи «Дослідники».

Ми можемо сказати, що в нашому класі діти толерантні: вони добрі, щедрі, дружні, ввічливі. І тому ми впевнені, що ви добре розв'яжете моральні задачі, які ми для вас приготували.

- Як ти поведешся, якщо побачиш, що хтось руйнує мурашник?
- Оленка робила подарунок для мами. Брат побіг і частина папірців злетіла. Оленка готова була заплакати, але братик сказав чарівне слово. Яке?
- Ми помітили, що багато учнів нашого класу, замість слова «добридень», говорять «привіт».
- Коли доречно вітатися словом «привіт» і з ким?
- У шкільному коридорі стоять декілька вчителів. Серед них Аня побачила свою вчительку і чемно сказала: «Добридень, Антоніно Василівно». Якої помилки припустилася Аня?
- Закінчить речення.

Добра людина ніколи…. (не образить)

Добра людина завжди… (допоможе)

13. Звіт групи «Лінгвісти»

- Сьогодні на уроці ми багато говорили про толерантність.

  А чи всі ви можете пояснити значення багатьох понять із теми толерантність. Ми підготували «Словничок етичних понять». (додаток 13). І пропонуємо вам вчитись користуватися тлумачними словниками, де даються пояснення понять по темі: «Толерантність».
- Подумайте, що означають слова милосердність, щирість, доброзичливість.
- А тепер знайдіть у «тлумачному словнику» пояснення цих понять.
- Чи допоміг словничок глибше, точніше зрозуміти ці поняття.

14.Підсумки уроку.

Учитель. Чи є користь від роботи яку ми з вами зробили? Перед вами лежать кольорові смужки, виберіть одну із них і напишіть.

- Чи зрозуміли, відчули і розв'язали ми проблему, яку ставили? хвилина саморефлексії (додаток 14)
- Які нові поняття із теми «Толерантність» ми узнали і зрозуміли їх значення в житті людини? Запишіть їх на промінцях своїх сонечок.

Учитель. Діти, символом нашого уроку було сонечко. Хай же завжди будуть сонячними ваші дні, вчинки і душі.

Додаток 1

Список творів для дітей В.О.Сухомлинського, які підібрали учні групи «Пошуковці»

«Красиве і огидне»

«Байдужість»

«Лісовий будиночок»

«Бабусин борщ»

«Краплина води»

«Він тільки живий красивий»

«Важко бути людиною»

Додаток 2

Бібліографічні дані із життя і творчості В.О.Сухомлинського, які підготували учні групи «Біографи»

В.О.Сухомлинський народився 1918 році в селі Василівка на Кіровоградщині в селянській родині. Батько керував трудовим навчанням у школі, мати працювала в колгоспі. У сім'ї , крім Василя, було ще троє дітей. Дітям прищеплювалась любов до книги. Особливо багато читав Василькові дідусь, який передав свою бібліотеку йому у спадщину.

Василь ріс допитливим і веселим хлопчиком. Він був один із кращих учнів школи. Після закінчення навчання у школі став студентом педінституту, згодом вчителем української мови.

У 1948 році Василь Олександрович став директорам Павлишської школи на Кіровоградщині. Працював там 23 роки.

Помер 2 вересня 1970 року, похований недалеко від школи, якій він віддав усе своє життя.

В.О.Сухомлинський вважав, що дитинство – найважливіший період людського життя. Це справжнє неповторне життя.

Він вчив виховувати в собі відповідальність за себе, товаришів, за виконання дорученої справи, дорожити своїм життям і життям всього живого на землі.

Він написав понад 1500 творів: казок-мініатюр, оповідань, притч.

В своїх творах український педагог розмірковує про добро і зло, щастя і нещастя, біль і радість, совість і безсердечність, повагу і зневагу до людей.

Додаток 3

Прислів'я, які підготували учні з групи «Фольклористи»

Від теплого слова і крига тане.

Перший крок до добра – не робити зла.

Розтопить тепле серце всякого сердечне слово «дякую»

Умій сказати – умій і змовчати.

Гостре словечко коле сердечко.

Дерево міцне корінням, а людина друзями.

Не хвали себе сам, хай інші похвалять.

Хто скромніший, той і розумніший.

Не одежа красить людину, а добрі діла.

Доброму скрізь добре.

Добрий чоловік надійніше кам'яного мосту.

Язик – не помело, слово – не полова.

Від теплого слова і лід розмерзає.

Добра людина – як сонечко.

Життя дано на добрі справи.

Додаток 4

Оповідання В.О.Сухомлинського

КРАСИВЕ Й ОГИДНЕ

Марія Іванівна сказала: «Діти, подумайте, що вам здається найкрасивішим, а що – найогиднішим. Подумайте і напишіть про це».

Я довго думала: що ж найкрасивіше? Найкрасивіші – мармурові квіточки конвалії. Вони такі ніжні і ласкаві. Коли дивишся на них, стає так радісно. Хочеться зробити щось хороше. Хочеться, щоб люди говорили про мене, що я хороша, слухняна дівчинка, добра мамина і татова донька.

Найкрасивіше – коли люди роблять одне одному щось хороше. Одного разу трапилось ось що. Під високим деревом на лавці сидів старий дідусь. Він їхав автобусом, і йому стало погано. Вийшов із автобуса і сидить на лавці. Мама запросила його додому, дала ліки, нагодувала. Дідусь відпочив і поїхав додому.

А найогидніше було ось що. В одного хлопчика померла бабуся. Стара-стара, дев'яносто років. І він не пішов на похорони. А коли бабуся хворіла - не ходів до неї. Невже йому не боляче? Найогидніше, коли людина стає злою, безсердечною.

Додаток 5

Оповідання В.О.Сухомлинського

БАЙДУЖІСТЬ

Жила в нашому селі бабуся Орина. Така стара, що ніхто і не пам'ятав, скільки їй років. У бабусі два сусіди –обидва трактористи. В одного була донька Галя, семикласниця, а в іншого – донька Ніна, третьокласниця. Одного разу запитала Ніна у бабусі:

- Бабусю, коли Ваш день народження?
- Завтра, дитино, - відповіла бабуся.

  Дочекалася Ніна ранку, нарвала квітів і несе бабусі. А Галя питає:

- Куди ти несеш квіти?
- Бабусі Орині. Сьогодні у неї день народження.

  Засміялась Галя та й каже:
- А хіба вона твоя бабуся? Чому ти чужу бабусю вітаєш із днем народження?

  Ніну вразили слова Галі. Вона Запитала зі здивуванням:
- А хіба може бути нічия бабуся?

Додаток 6

Оповідання В.О.Сухомлинського

ЛІСОВИЙ БУДИНОК

Дідусь і десятилітній онук ішли великим лісом. Ледь помітна стежечка петляла між високими деревами.

Настав вечір. Мандрівники втомились. Дідусь уже зібрався спати десь під відкритим небом, як раптом хлопчик побачив у лісі будиночок, який стояв біля лісової стежки.

- Дідусь, там хатка! – радісно вигукнув онук. – Може, в ній переночуємо?
- Так, це будиночок для мандрівників, - пояснив дідусь.
- Вони зайшли в лісовий будиночок.

Там було чисто, на дерев'яній стіні висіла гілочка ялики. За народним звичаєм це означало гостинність: заходьте, будь ласка, шановні гості.

Дідусь і онук підішли до столу і побачили на ньому свіжу хлібину і маленький глечичок з медом.

Дідусь та онук умились і сіли вечеряти.

- Хто ж усе це поставив на стіл? – запитав онук.
- Добра людина, - відповів дідусь.
- Як же це так? – здивувався внук. – Залишила нам добра людина їжу, а ми не знаємо, хто вона. Навіщо ж вона старалася?

- Щоб ти став кращим, - відповів дідусь.

Додаток 7

Оповідання В.О.Сухомлинського

Краплина води

Був спекотний липневий день. До колодязя під високим дубом наближалася група школярів. Вони поверталися з туристського походу. Їм дуже хотілося пити. І чим ближче був колодязь, тим більше прискорювали крок.

А з другого боку до колодязя наближалася бабуся. Вона йшла здалека, дуже втомилася. І бабуся, й туристи підійшли до колодязя одночасно.

На зрубі стояло відро з холодною водою. Діти оточили його й один за одним пили воду. А бабусю відтіснили. Вона відійшла до дуба й зажурено стояла, схилившись на дерево.

Коли туристи напилися води й пішли собі, глянула бабуся їм услід і задумливо похитала головою. Той, хто поспішить випити краплину води перш ніж нап'ється дідусь, бабуся, батько, мати, виросте негідником.

Додаток 8

Оповідання В.О.Сухомлинського

Бабусин борщ

У бабусі дві онучки. Живуть вони у великому місті, а на літні канікули приїхали до неї в гості.

Рада бабуся онучкам. Пригощає їх черешнями, свіжим медом і варениками. Та дівчаткам найбільше хочеться борщу: мама розповідала, що бабуся варить смачний пресмачний борщ.

Зварила бабуся борщ – зі свіжими помідорами, капустою і сметаною. Та ось біда…

Забувати стала. Поки варила – двічі посолила. Поставила на стіл дві миски борщу та й припрошує онучок:

- А чи солила – й не пам'ятаю … Стара вже … ось сіль у сільниці – додавайте собі до смаку.

З'їли дівчата по ложці борщу. Ой, який же солоний! Перезирнулися між собою, усміхнулися непомітно. Ложка за ложкою – виїли та й ще попросили. Та все дякують бабусі. А вона радіє.

- А чи солила ж я борщ? – питається бабуся.
- Ми й не помітили, - каже Ніна, – такий смачний, про сіль і не подумали.
- Значить, солила, - полегшено зітхнула бабуся. – А завтра це діло вам доручу: боюся, що забуду посолити.
- Добре, бабусю, - і знову перезирнулись. І непомітно всміхнулись.

Додаток 9

Оповідання В.О.Сухомлинського

ВАЖКО БУТИ ЛЮДИНОЮ

Діти поверталися з лісу. Вони сьогодні ходили в далекий похід. Шлях додому пролягав через невеликий хутірець, що лежав у долині за кілька кілометрів до села. Втомлені, знесилені діти ледве дійшли до хутірця. Зайшли в крайню хату, попросили води. З хати вийшла жінка, за нею вибіг маленький хлопчик. Жінка витягла з колодязя води, поставила на стіл серед двору, а сама пішла до хати. Діти напилися, відпочили на траві. Де й узяли сили. Відійшли на кілометр від хутірця, Марійка тут і згадала:

- А ми ж не подякували жінці за воду.

  Діти зупинилися. Справді, забули подякувати.

- Що ж … - каже Роман, - це не велика біда. Жінка вже й забула, мабуть. Хіба варто повертатися через таку дрібницю?
- Варто, - наполягає Марійка. – Хіба тобі самому не соромно перед собою, Романе?

  Роман усміхнувся. Видно, що йому не соромно.
- Ви як хочете, - каже Марійка, - а я повернуся й подякую …
- Чому? Скажи, чи ж обов'язково це зробити? – питає Роман, - Адже ми так потомилися…
- Бо ми люди… Якби ми були телята, можна було б і не вертатися…

  Вона рушила до хутірця. За нею пішли всі.

  Роман постояв хвилинку й, зітхнувши, теж поплівся за гуртом.
- Важко бути людною … - сказав він.

Додаток 10

Оповідання В.О.Сухомлинського

Він тільки живий красивий

Великий красивий метелик Махаон сів на червону квітку канни. Сів і ворушить крильцями.

До Махаона підкрався хлопчик, впіймав його. Тріпоче крильцями Махаон, але вирватися не може. Хлопчик пришпилив його великою шпилькою до паперового листка. Крильця метелика поникли.

- Чому ти перестав тріпотіти крильцями, Махаоне? – запитує хлопчик.

  Махаон мовчить. Хлопчик поклав листок з мертвим Махаоном на підвіконня. Через декілька днів дивиться – крильця висохли і розсипались.

- Ні, він тільки живий красивий, - сказав розчарований хлопчик. – Коли крильця його тріпочуть на квітці канни, а не на листку паперу.

Додаток 11

Пам'ятка поведінки на кожен день

1. Вчись з повагою ставитись до оточуючих людей.
2. Вживай ввічливі слова.
3. Не соромся вибачатися, якщо заподієш якійсь людині неприємність або якісь незручності.
4. Не принижуй людину дразнилками.
5. Якщо посварився з кимось – помирись.
6. Оберігай природу – джерело життя на Землі.
7. Допомагай тим людям, які потребують допомоги, не чикаючи коли тебе попросять про допомогу.
8. Не будь жадібним: ділись іграшками, книгами.
9. Зупини товариша, якщо він робить щось погане.
10. Дорожи дружбою.
11. Вчись робити добро.

Пам'ятка «Чого в інших не любиш, того і сам не роби»

1. Відповідай за кожний свій вчинок.
2. Будь вимогливим насамперед до себе.
3. Стався до людей так, як хотів би, щоб вони ставилися до тебе.
4. Що вимагаєш від товариша, то насамперед, вимагай від себе.

Додаток 12

Пам’ятка толерантності

- Щоб тебе поважали, треба самому з повагою ставитися до оточуючих людей, не забувати говорити ввічливі слова і при цьому пам’ятати, коли, де й як їх вживати.
- Живучи серед людей, ти повинен думати про них.
- Слова вибачення ми говоримо тоді, коли заподіємо іншій людині неприємність або якість незручності. Ці вибачення будуть надійними у тому випадку, коли ти їх вимовиш з чарівними словами «будь ласка».
- Забороняється дражнитися! Хто посварився – миріться.
- Вихована людина повинна знати все, що росте на рідній землі.
  Не можна бути сліпим і глухим до природи, а отже, - невихованим.
- Допомагай товаришу, не чекай, поки він попросить у тебе допомоги. Ділись з товаришем іграшками, книгами, якщо їх немає у нього. Зупини товариша, якщо він робить щось не так.
- Дорожи дружбою. З другом легше живеться. Друг завжди тебе виручить у скрутну хвилинку і допоможе.
- Мало хотіти бути добрим, треба вміти ним бути. Треба вчитися робити добро.

Додаток 13

Словник етичних понять

1. Ввічливість – шанобливість, привітність, доброзичливість, прагнення не завдавати неприємностей іншим, готовність прийти на допомогу.
2. Вдячність – готовність зробити добро у відповідь.

3. Відповідальність і пунктуальність – своєчасне і точне виконання своїх обов'язків, доручень, точність у справах, бережливе ставлення до часу інших, звичка доводити розпочату справу до кінця.
4. Гідність – сукупність вищих моральних принципів, якими людина керується у своїй поведінці.
5. Делікатність – особлива м'якість у спілкуванні, вміння не помічати промахів і помилок інших, допомогти людині вийти зі складного становища, не підкреслюючи своєї переваги.
6. Доброта – чутливе, дружнє ставлення до людей.
7. Дружба – добрі, приязні стосунки на основі взаємної прихильності й відданості.
8. Любов – почуття глибокої, сердечної прив'язаності до кого-, чого – небудь, інтерес до чого-небудь, внутрішній духовний потяг до чого-небудь.
9. Милосердя – добре, співчутливе ставлення до кого-небудь, вияв жалості.
10. Поведінка – сукупність чиїх-небудь дій і вчинків; спосіб життя.
11. Подяка – почуття вдячності за послугу, допомогу; слова, що виражають вдячність.
12. Скромність – відсутність прагнення виділитися у колективі зовнішнім виглядом, поведінкою, похизуватися успіхами, підкреслити власні переваги, досягнення; стриманість, простота, вміння об'єктивно оцінювати свій внесок у загальну справу.
13. Совість – усвідомлення й почуття моральної відповідальності за свою поведінкою, свої вчинки перед самим собою, людьми.
14. Тактовність – розуміння стану іншої людини, її переживань, прагнень, відчуття міри у взаєминах з іншими, вміння не нав'язувати свою думку, знайти необразливу (делікатну) форму допомогти, потрібний тон у спілкуванні.

15. Чуйність – чутливість, щире ставлення до інших людей, допомога з власної ініціативи, вміння зрозуміти настрій іншого, відвернути від неприємних думок.

Додаток 14

Відповіді учнів після уроку читання «Сонячні промінчики толерантності у творах для дітей В.О.Сухомлинського»

- У мене з'явилось бажання допомагати всім, хто потребує допомогти.
- Я хочу творити добро, щоб воно поверталося до мене.
- Я зрозумів, що головне в житті бути щирим, милосердним.
- Треба вміти прощати.
- Треба любити всіх людей, особливо батьків, рідних та близьких.
- Я зрозумів, що треба багато читати, тому що дійові особи оповідань, казок навчають, як треба себе поводити.
- Я зрозумів, що толерантність – це любов до всіх, хто нас оточує.
- Творити добро треба кожного дня.
- Із поганими звичками треба боротися.